

کودک آزاری

(دلایل، پیدما و روش های پیشگیری)

نویسندگان:

سلمان قادری

مریم حسینی

سیده مهستا مصلائی

انتشارات آروین

سرشناسه	:	قادری، سلمان. ۱۳۶۲
عنوان و نام پدیدآور	:	کودک آزاری (دلایل، پیامدها و روش‌های پیشگیری)، مؤلفین: سلمان قادری، مریم حسینی، سیده مهستا مصلائی
مشخصات نشر	:	تهران، آرون. ۱۳۹۴
مشخصات ظاهری	:	۲۳۳ ص
شابک	:	۴ - ۲۷۶ - ۲۳۱ - ۹۶۴ - ۹۷۸
وضعیت فهرست‌نویسی	:	فهرستی مختصر
یادداشت	:	این اثر در آدرس http://opac.nli.ir قابل دسترسی است
سناسه افزوده	:	حسینی، مریم. ۱۳۴۷
سناسه افزوده	:	مصلائی، سیده مهستا. ۱۳۵۹
شماره کتابشناسی ملی	:	۳۷۹۱۶۲۰

انتشارات آرون

کودک آزاری

(دلایل، پیامدها و روش‌های پیشگیری)

مؤلفین: سلمان قادری، مریم حسینی، سیده مهستا مصلائی

ناشر: انتشارات آرون

چاپ اول: ۱۳۹۴

تیراژ: ۱۰۰۰ نسخه

۱۹۰۰۰ تومان

فهرست مطالب

۱۳	 مقدمه
۱۷	 فصل یک
۱۷	 پدیده‌ی کودک‌آزاری (تعریف و طبقه‌بندی)
۱۸	 مراحل رشد کودکان
۲۰	 ابعاد مختلف کودک‌آزاری
۲۰	 آزار جسمی
۲۰	 آزار جنسی
۲۱	 آزار عاطفی یا روانی
۲۱	 آزار غفلت
۲۳	 شیوع کودک‌آزاری
۲۶	 خشونت خانگی و کودک‌آزاری
۲۸	 سبک‌های تربیتی و کودک‌آزاری
۲۹	 تاثیر خشونت خانگی بر کودک
۳۱	 عوامل خطر و محافظتی پیرامون کودکان
۳۲	 چه عواملی در بروز کودک‌آزاری نقش دارند؟
۳۲	 الف) عوامل خطر آفرین در سطح فردی
۳۳	 ب) عوامل خطر آفرین در سطح خانوادگی
۳۶	 عوامل خانوادگی
۳۷	 وضعیت خانوادگی

۳۷	ج ۱ عوامل خطر قریب در سطح اجتماع
۳۷	عوامل محیطی
۳۸	فقر
۳۸	حمایت‌های اجتماعی ضعیف
۴۰	شرایط اقتصادی اجتماعی
۴۰	نژاد و قومیت
۴۰	عوامل محافظتی
۴۱	عوامل محافظتی در سطح فردی
۴۱	عوامل محافظتی در سطح خانواده
۴۱	عوامل محافظتی در سطح اجتماع و جامعه
۴۲	مرور فرایند خدمات محافظت از کودک
۴۴	بحث و نتیجه‌گیری
۴۵	نکات مهم
۴۷	فصل دو
۴۷	کودک‌آزاری جسمی
۴۹	تأثیرات جسمی آزار کودکان
۵۲	شاخص‌های احتمالی آزار جسمی
۵۴	چنانچه کودک مورد بدرفتاری قرار گیرند چه سؤالاتی پرسیده می‌شود؟
۵۴	ارزیابی کودک‌آزاری جسمی
۵۸	بحث و نتیجه‌گیری
۵۹	نکات مهم
۶۱	فصل سه
۶۱	کودک‌آزاری روانی
۶۲	تأثیرات آثار روانی بر کودکان
۶۵	شاخص‌های آزار عاطفی و روانی
۶۶	ارزیابی آزار روانی در کودکان
۶۸	بحث و نتیجه‌گیری

نکات مهم	۶۹
فصل چهار	۷۱
پیشگیری از آزار جنسی در کودکان	۷۱
تأثیرات آزار جنسی بر کودکان	۷۳
شاخص‌های آزار جنسی	۷۴
شیوع کودک‌آزاری جنسی	۷۷
عوامل خطر در کودک‌آزاری جنسی	۷۹
اختلالات همراه در کودک‌آزاری جنسی	۸۱
نقش آشکارسازی کودک‌آزاری و پایداری گزارش افراد	۸۳
درمان کودکان بدون علامت	۸۴
درک جنسیت	۸۴
محافظت از کودکان در برابر سوءاستفاده‌ی جنسی	۸۵
نکاتی که والدین به آن توجه داشته باشند	۸۶
چرا کودکان مورد سوءاستفاده‌ی جنسی فرار می‌گیرند؟	۸۶
چگونه سوءاستفاده‌ی جنسی اتفاق می‌افتد؟	۸۷
چه کودکانی مورد آزار جنسی قرار می‌گیرند؟	۸۷
آزار جنسی چگونه ایجاد می‌شود؟	۸۸
آزارگران چگونه از اغوا نمودن کودکان استفاده می‌نمایند؟	۸۸
آزارگران چگونه نوجوانان را اغوا می‌نمایند؟	۸۹
آزارگران چگونه بزرگسالان را اغوا می‌نمایند؟	۸۹
در جستجوی چه چیزی هستیم؟	۹۰
هنگامی که رفتارهایی از فردی بروز می‌کند سوالات زیر را از خودتان پرسید.	۹۱
نگرانی درباره‌ی رفتارهای فرزندان	۹۱
چرا کودکان ممکن است چیزی نگویند؟	۹۲
شما می‌توانید برای افزایش احتمال بیان آزار جنسی اقدامات ذیل را انجام دهید.	۹۳
چگونه افشاسازی کودکان را مشخص سازیم؟	۹۳
تغییر رفتارها	۹۴
چگونه به تغییر رفتارها واکنش نشان دهید؟	۹۵

- بخش دوم: طراحی برای افزایش امنیت ۹۶
- شناسایی عوامل محافظتی ۹۷
- الف) کودک من: ۹۷
- ب) خانواده‌ام: ۹۷
- ج) جامعه‌ام: ۹۷
- کام دوم: شناسایی عوامل خطرآفرین ۹۸
- ب) خانواده‌ام: ۹۸
- ج) جامعه‌ام: ۹۸
- کام سوم: طراحی یک برنامه‌ی کمکی ۹۹
- عوامل محافظتی پیرامون کودک ۹۹
- عوامل محافظتی خانوادگی ۹۹
- عوامل فردی خطرآفرین ۱۰۰
- عوامل خطر خانوادگی ۱۰۰
- اقداماتی که باعث کاهش خطر می‌شود ۱۰۰
- کام چهارم: نقشه‌تان را به عمل تبدیل نمایید ۱۰۰
- بخش ۳- درباره‌ی سلامت جنسی با فرزندتان حرف بزنید ۱۰۱
- با فرزندانتان درباره‌ی امنیت جسمانی‌شان صحبت کنید ۱۰۲
- درباره‌ی آزار جنسی با سایر افراد بزرگسال حرف بزنید ۱۰۴
- بخش ۴- اقدام نمایید ۱۰۵
- اگر فکر می‌کنید فرزندتان مورد آزار جنسی قرار گرفته است چه اقدامی ۱۰۵
- اگر شما متوجه رفتار نامناسب شدید چه اقدامی باید انجام دهید؟ ۱۰۵
- موقعیت‌هایی که ممکن است با آن مواجه شوید؟ ۱۰۶
- ارزیابی سوء رفتار جنسی ۱۰۹
- بحث و نتیجه‌گیری ۱۱۲
- نکات مهم ۱۱۴
- فصل پنجم ۱۱۷
- کودک‌آزاری غفلت و اهمال ۱۱۷
- تقسیم‌بندی غفلت و اهمال ۱۲۰

۱۲۴	علائم احتمالی بی‌توجهی و غفلت
۱۲۵	شاخص‌های احتمالی غفلت و بی‌توجهی
۱۲۷	غفلت و مشکلات عاطفی، روانی - اجتماعی و رفتاری در کودکان
۱۲۹	کودکان کار
۱۳۱	قاجاق کودکان
۱۳۱	ختنه‌ی زنان
۱۳۱	کودکان متاهل
۱۳۵	ارزیابی غفلت کودکان
۱۳۸	بحث و نتیجه‌گیری
۱۳۹	نکات مهم
۱۴۱	فصل شش
۱۴۱	پیشگیری از کودک‌آزاری
۱۴۲	عوامل خطر آفرین و محافظتی پیرامون کودکان
۱۴۲	الف) عوامل خطر آفرین
۱۴۶	ب) عوامل محافظتی
۱۴۸	آموزش مهارت‌های زندگی
۱۴۸	۱) مهارت کنترل خشم
۱۵۰	۲) مهارت برقراری ارتباط
۱۵۱	۳) مهارت حل مسئله
۱۵۲	۴) مهارت مقابله با هیجانات و فشارهای روانی
۱۵۴	۵) راه‌های افزایش اعتماد به نفس
۱۵۵	۶) مهارت مقابله با کم‌رویی
۱۵۶	۷) مهارت نه گفتن
۱۵۷	مهارت‌های فرزندپروری
۱۶۰	مداخله در کودک‌آزاری
۱۶۱	توانمندسازی کودکان و خانواده‌های آسیب دیده
۱۶۲	بحث و نتیجه‌گیری
۱۶۳	نکات کلیدی

۱۶۵	فصل هفت
۱۶۵	الگوهای نظری و مدل‌های پیشگیری از کودک‌آزاری
۱۶۶	۱- نظریات مرتبط با کودک‌آزاری
۱۶۶	رویکرد آسیب‌شناسی روانی
۱۶۷	نظریه‌ی آدلر
۱۶۷	نظریه‌ی هورنای
۱۶۸	نظریه‌ی مازلو
۱۶۹	نظریه‌ی اریکسون
۱۷۰	نظریه‌ی بالبی
۱۷۱	نظریه‌ی بندورا
۱۷۱	نظریه‌ی استور
۱۷۴	۲- مدل‌های پیشگیری از کودک‌آزاری
۱۷۵	مدل تغییر
۱۷۵	مدل تغییر در پیشگیری از کودک‌آزاری
۱۸۱	مدل اجتماعات مراقبت نگر
۱۸۳	مدل بوم‌شناسی - اجتماعی پیشگیری از کودک‌آزاری و غفلت
۱۸۳	عوامل خطرآفرین در سطح خانوادگی
۱۸۴	عوامل خطرآفرین در سطح اجتماعی
۱۸۴	عوامل خطرآفرین در سطح جامعه‌ای
۱۸۴	عوامل محافظتی در سطح فردی
۱۸۴	عوامل محافظتی در سطح خانوادگی
۱۸۵	عوامل محافظتی در سطح اجتماعی
۱۸۵	عوامل محافظتی در سطح جامعه‌ای
۱۹۴	دیدگاه مبتنی بر تقویت
۱۹۵	۳- برنامه‌های پیشگیری از کودک‌آزاری
۱۹۵	- برنامه‌های آموزشی مدرسه - محور
۱۹۶	- برنامه‌های بازدید منزل
۱۹۷	- برنامه‌ی روابط خانوادگی

- برنامه‌ی مشارکت خانواده - برستار ۱۹۸
- برنامه‌ی توانمندسازی والدین ۱۹۸
- پروژهی مراقبت سلامت ۱۹۸
- پیشگیری اولیه از کودک‌آزاری ۱۹۹
- آموزش عمومی ۱۹۹
- آموزش مهارت‌های والدینی ۱۹۹
- آموزش مهارت‌های زندگی به کودکان ۲۰۰
- برنامه‌ی خدمات درمانی برای قربانیان ۲۰۰
- خدمات برای کودکانی که شاهد خشونت بوده‌اند ۲۰۰
- برنامه‌ی آموزش حمایت از همسالان ۲۰۱
- برنامه‌های حمایت از کودکانی که مورد غفلت قرار می‌گیرند ۲۰۱
- پیشگیری و مداخلات اولیه ۲۰۱
- آموزش مهارت‌های والدینی ۲۰۲
- گروه‌های حمایتی و درمانی ۲۰۳
- خدمات رفاهی کودک ۲۰۳
- ایجاد اجتماع سالم‌تر ۲۰۴
- پیشگیری و مداخله در کودک‌آزاری غفلت ۲۰۵
- اصول پیشگیری و مداخله‌ی موثر ۲۰۵
- ایجاد پیوند با خانواده ۲۰۶
- توسعه‌ی طرح‌های سالم و امن ۲۰۶
- تثبیت اهداف روشن و واضح ۲۰۶
- بررسی و توجه به نتایج ۲۰۶
- پیگیری پیشرفت‌های خانوادگی ۲۰۷
- داشتن چهارچوب توسعه - بوم شناختی ۲۰۷
- درک اهمیت خدمات امداد رسانی و اجتماعی ۲۰۸
- ارزیابی گسترده‌ی خانوادگی ۲۰۸
- ایجاد پیوستگی یاری دهنده و مشارکت با خانواده ۲۰۹
- استفاده از توانمندسازی مبتنی بر اقدام ۲۰۹

- ۲۰۹ - تأکید بر تقویت خانواده
- ۲۰۹ - گسترش شایستگی فرهنگی
- ۲۱۰ - اطمینان از تناسب‌های رشدی
- ۲۱۰ ۴- استراتژی‌های پیشگیری از کودک‌آزاری
- ۲۱۰ - استراتژی مبتنی بر کودک
- ۲۱۱ - استراتژی‌های مبتنی بر والدین
- ۲۱۱ - استراتژی‌های مبتنی بر خانواده
- ۲۱۲ - استفاده از حمایت‌های واقعی
- ۲۱۲ - استفاده از منابع اجتماعی
- ۲۱۳ - استفاده از حمایت‌های اجتماعی
- ۲۱۵ - سیستم‌های مراقبت از کودک
- ۲۱۵ - حمایت از والدین دارای ناتوانی‌های ذهنی
- ۲۱۶ اصول دیدگاه افزایش آگاهی کودک
- ۲۱۶ ۱- حساس‌سازی خانواده
- ۲۱۶ ۲- شمول کودکان
- ۲۱۶ ۳- شایستگی فرهنگی
- ۲۱۶ ۴- دیدگاه مبتنی بر تقویت
- ۲۱۶ ۵- مشارکت و همکاری
- ۲۱۷ درمان کودک‌آزاری
- ۲۱۹ بحث و نتیجه‌گیری
- ۲۲۰ نکات مهم
- ۲۲۳ منابع و مآخذ

مقدمه

طی سده‌ی اخیر شاهد تغییرات بسیاری در سطح جهان بوده‌ایم. گسترش مسابقات تسلیحاتی، جنگ و آواره شدن میلیون‌ها انسان، تغییرات آب و هوایی، گسترش تروریسم در سطح جهان، ظهور بیماری‌های واگیردار مانند ایبولا، گسترش تجارت مواد اعتیادآور و آسیب‌های نوپدید به قربانی شدن بسیاری از انسان‌ها در سراسر جهان منجر گردیده است. در این رابطه کودکان یکی از قربانیان این تغییرات بوده‌اند. کودکان در همه‌ی جوامع از اقبال آسیب‌پذیر محسوب می‌شوند که پیرامون آن‌ها ممکن است مجموعه‌ای از عوامل خطرآفرین و محافظتی وجود داشته باشد. کودکان قربانیان واقعی نابسامانی‌های خانوادگی و بحران‌های اجتماعی هستند. در این رابطه خشونت‌های خانوادگی به شکل کودک‌آزاری بروز می‌کند. کودک‌آزاری را می‌توان به هر نوع آسیبی تعریف نمود که جسم، سلامت روان، هویت و شخصیت کودک را تهدید می‌کند. کودک‌آزاری ابعاد متعددی دارد که می‌توان به آزار جسمی، روانی، جنسی، غفلت و اهمال اشاره نمود. کودک‌آزاری یک پدیده‌ی چندبعدی است یعنی عوامل متعددی از ابعاد فردی، خانوادگی و اجتماعی در آزار کودکان نقش دارد. همچنین پیامدهایی متعددی بر کودک، خانواده و اجتماع پیرامون او دارد. آزار و اذیت کودکان همه‌ی ابعاد شخصیتی و هویت آن‌ها را در معرض خطر قرار می‌دهد و باعث آسیب‌های طولانی‌مدت بر کودک می‌شود.

بسیاری از آزارهایی که در دوران کودکی تجربه می‌شود ممکن است در دوران بزرگسالی نیز بر وضعیت روانی و عملکرد اجتماعی فرد تاثیر منفی بگذارد. هرچند قوانین و اقدامات خوبی برای مقابله با کودک‌آزاری وضع و اجرا شده است که از جمله می‌توان به قانون حمایت از کودکان و نوجوانان مصوب ۱۳۸۱، گسترش برنامه‌های اورژانس اجتماعی و افزایش فعالیت‌های سازمان‌های مردم‌نهاد اشاره نمود و در نتیجه هزاران کودک از خطرات احتمالی اذیت و آزار نجات یافته و یا به مراکز امنی منتقل شدند. اما واقعیت این است که راه زیادی تا ساختن جامعه و خانواده‌ای امن برای کودکان در پیش داریم.

این مسئله مستلزم گسترش برنامه‌های اجتماعی مانند افزایش برنامه‌های پیشگیری از کودک‌آزاری، آموزش مستمر مهارت‌های فرزند پروری، آموزش کودکان برای پرهیز و مقابله با آزار و اذیت، گسترش حساسیت در سطح جامعه از طریق رسانه های جمعی، تقویت قوانین مقابله با آزار کودکان، تشدید آزارگران و تقویت مراکز غیردولتی هستیم. با توجه به حساسیت موضوع کودک‌آزاری بر آن شدیم تا با تالیف کتابی با محوریت آموزش راه‌های پیشگیری و مقابله با کودک‌آزاری، شناخت عوامل تهدید کننده‌ی پیرامون کودکان و خانواده‌ها به ارائه‌ی راهکارهای عملی جهت مقابله با کودک‌آزاری پرداخته شود.

این کتاب متشکل از هفت فصل است. در فصل اول به بررسی کلیاتی در خصوص طبقه‌بندی کودک‌آزاری، شیوع آن در جوامع مختلف، آثار و پیامدهای جسمی، روانی و اجتماعی، شناسایی مهم‌ترین عوامل خطر آفرین و محافظتی پیرامون کودکان و نوجوانان و خانواده‌های آن‌ها پرداخته‌ایم. در فصل دوم کتاب به بررسی آزار و اذیت جسمی در کودکان، عوامل و پیامدهای موثر بر آن، قوانین و راهکارهای مداخله‌ای، پیشگیری و ارزشیابی، مطالب جامعی ارائه شده است. در فصل سوم کتاب به بررسی آزار و اذیت روانی و تاثیرات آن بر کودکان و شاخص‌های ارزیابی و راه‌های پیشگیری و درمان کودکان آزار دیده پرداخته شده است. با توجه به اهمیت آشنایی کارشناسان،

مراقبان و والدین با روش‌های پیشگیری از کودک‌آزاری جنسی در فصل چهارم این کتاب به تفصیل مطالب ارزشمندی ذکر شده است. علاوه بر این مثال‌های کاربردی و عملی جهت آشنایی با نحوه‌ی ارائه‌ی مطالب و پاسخ‌گویی به سوالات کودکان مطالب مفیدی بیان گردیده است. در فصل پنجم کتاب نیز به ارائه‌ی مطالب جامعی در خصوص یکی دیگر از انواع آزار کودکان (غفلت و اهمال) پرداخته و عوامل موثر بر آن و انواع غفلت و اهمال به همراه تأثیرات آن عنوان شده است.

در فصل شش کتاب به بررسی مهم‌ترین روش‌ها و اقدامات بینگیرانه جهت کاهش کودک‌آزاری با محوریت مهارت‌های زندگی و فرزند پروری پرداخته و مطالبی به صورت مختصر ذکر گردیده است. در فصل هفت نیز به بیان نظریات، استراتژی‌ها، مدل‌های آموزشی و برنامه‌هایی پیشگیری از کودک‌آزاری در کشورهای توسعه‌یافته پرداخته شده که می‌تواند راهنمای جامع و بسیار خوبی برای کارشناسان و فعالان حوزه‌ی کودک باشد. علاوه بر این در پایان هر فصل ضمن جمع‌بندی مطالب به بیان مثال‌های عینی در رابطه با کودکانی اشاره شده که مشکلات آزار و اذیت را تجربه نموده‌اند. با توجه به اینکه نویسندگان کتاب سالیان طولانی با کودکان و در مراکز اورژانس اجتماعی فعالیت می‌نمودند تلاش بر آن داشتند تا مطالب مورد نظر برای والدین و دست‌اندرکاران حوزه‌ی کودک مفید و کاربردی باشد.

این کتاب راهنمای عملی و مفیدی برای خانواده‌ها، مربیان امور تربیتی، مددکاران اجتماعی، روانشناسان، کارشناسان، مشاورین و معلمان تربیتی در مدارس است. امیدواریم خوانندگان محترم با ارائه‌ی پیشنهادات و انتقادات خود ما را در پر بار ساختن مطالب این کتاب یاری فرمایند.